

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในอดีตผู้ที่สูญเสียอวัยวะสำคัญ ๆ ในร่างกายไม่ว่าจะเป็นตับ ไต หัวใจ หรือปอด บุคคลเหล่านี้มีจำนวนเพียงไม่มากนักที่จะสามารถดำรงชีวิตอยู่รอดได้ จนกระทั่งวิทยาการทางการแพทย์และเทคโนโลยีได้เจริญก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว ทั้งในด้านการรักษาและการวินิจฉัยโรคต่าง ๆ ปัจจุบันวงการแพทย์สามารถคิดค้นและหาวิธีการต่าง ๆ ในการรักษาผู้ป่วยได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ในที่สุดแพทย์ก็สามารถหาวิธีการในการรักษาอวัยวะต่าง ๆ ที่มีความเสื่อมสภาพ ทั้งนี้ไม่ว่าจะเสื่อมสภาพจากโรคร้ายต่าง ๆ หรือเสื่อมสภาพจากความเสื่อมสภาพของเซลล์ภายในอวัยวะนั่นเอง นั่นก็คือ เทคนิคการปลูกถ่ายอวัยวะ (Organ Transplantation)

การปลูกถ่ายอวัยวะในปัจจุบันนี้ ได้มีการพัฒนาก้าวหน้ามาเป็นลำดับจนสามารถนำอวัยวะจากบุคคลอื่นทั้งในขณะที่ยังมีชีวิตหรือเสียชีวิตไปแล้ว มาทำการผ่าตัดเพื่อเปลี่ยนให้กับผู้ป่วยที่ใกล้เสียชีวิตให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ต่อไปได้ อีกทั้งยังส่งผลให้ผู้ป่วยที่ได้รับการผ่าตัดปลูกถ่ายอวัยวะเหล่านั้นหายจากอาการป่วย หรือกลับมามีสุขภาพที่ดีได้ โดยในขณะนี้วงการแพทย์สามารถทำการผ่าตัดปลูกถ่ายอวัยวะที่สำคัญ ๆ ได้สำเร็จแล้วในหลายประเภท เช่น การผ่าตัดปลูกถ่ายไต ดวงตา ปอด ไชกระดุก ตับ และหัวใจ ฯลฯ

ในปัจจุบัน แม้จะมีค้นพบเทคนิคหรือวิธีการปลูกถ่ายอวัยวะได้เป็นผลสำเร็จก็ตาม แต่วงการแพทย์ก็ยังคิดค้นพัฒนาประสิทธิภาพในการปลูกถ่ายอวัยวะมากขึ้นเรื่อย ๆ โดยมีการค้นพบตัวยาที่ก่อกำเนิดด้านทานของร่างกายมนุษย์จากการต่อต้านอวัยวะใหม่ของคนอื่นที่นำมาปลูกถ่ายในร่างกายของตน ซึ่งทำให้เป็นที่ยอมรับกันทั่วโลกแล้วว่า การผ่าตัดปลูกถ่ายอวัยวะนั้นเป็นการรักษาที่เป็นหนทางที่ดีที่สุดทางหนึ่งในปัจจุบัน จากข้อมูลของศูนย์รับบริจาคอวัยวะ สภากาชาดไทย แจ้งว่าทั่วโลก ผู้ป่วยแสนกว่าคนที่ได้รับการปลูกถ่ายอวัยวะและภายหลัง 1 ปี ของการปลูกถ่ายไต ตับ หัวใจ ผู้ป่วยยังมีชีวิตอยู่ถึงร้อยละ 94, 52, และ 74 และเมื่อถึงปีที่ 5 ก็จะสามารถดำรงชีวิตอยู่ร้อยละ 78, 45 และ 64 ตามลำดับ อนึ่งมีผู้ที่ได้รับการปลูกถ่ายอวัยวะไปแล้วและยังมีคุณภาพชีวิตที่ดีจนถึงปัจจุบัน โดยผู้ที่เปลี่ยนไต ตับ หัวใจ ที่มีชีวิตอยู่นานที่สุดในขณะนี้ อยู่นานถึง 34, 28 และ 23 ปีตามลำดับ และมีบุตร ธิดา รวมทั้งสามารถเล่นกีฬาได้หลายประเภทอย่างปกติ บางรายสามารถวิ่งแข่ง 100 เมตรด้วยความเร็ว 11.6 วินาที¹

¹ ศูนย์รับบริจาคอวัยวะ สภากาชาดไทย, "ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับการปลูกถ่ายอวัยวะ," 9 มิถุนายน 2542.

สำหรับในประเทศไทย การปลูกถ่ายอวัยวะเริ่มประสบความสำเร็จในปี พ.ศ. 2515 ในการปลูกถ่ายไต และในปี พ.ศ. 2530 ประสบความสำเร็จในการปลูกถ่ายตับและหัวใจที่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ สภากาชาดไทย ซึ่งนับเป็นโชคดีของคนไทยที่ศัลยแพทย์ไทยได้พัฒนาความรู้และทักษะการผ่าตัด, การดูแลผู้ป่วยหลังการปลูกถ่ายอวัยวะจนมีความสามารถทัดเทียมกับต่างประเทศ

ในปี พ.ศ.2542 มีผู้ป่วยได้รับการปลูกถ่ายอวัยวะไปแล้ว 1,652 ราย โดยแบ่งเป็นการปลูกถ่ายไต 1,408 ราย ปลูกถ่ายหัวใจ 98 ราย ปลูกถ่ายหัวใจและปอด 33 ราย ปลูกถ่ายปอด 16 ราย และปลูกถ่ายตับ 97 ราย

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนผู้บริจาคและจำนวนอวัยวะที่นำไปปลูกถ่ายให้กับผู้รับ

อวัยวะ	จำนวน (ราย)
จำนวนผู้บริจาค	153
จำนวนอวัยวะที่นำไปปลูกถ่ายให้กับผู้ป่วยที่รอรับการบริจาค	527

หมายเหตุ : การรับบริจาคอวัยวะของศูนย์รับบริจาคอวัยวะสภากาชาดไทย
ตั้งแต่วันที่ 1 กุมภาพันธ์ – 30 พฤศจิกายน 2541

ตารางที่ 2 แสดงจำนวนการนำอวัยวะไปปลูกถ่ายให้กับผู้ป่วยที่รอรับ

อวัยวะ	จำนวน (ราย)
ตับ	50
ไต	259
หัวใจ	39
หัวใจและปอด	19
ปอด	12
เส้นเลือด	2
รวมทั้งสิ้น	381

หมายเหตุ : การรับบริจาคอวัยวะของศูนย์รับบริจาคอวัยวะสภากาชาดไทย
ตั้งแต่วันที่ 1 กุมภาพันธ์ – 30 พฤศจิกายน 2541

ตารางที่ 3 แสดงจำนวนผู้ป่วยที่ร้อรับอวัยวะ

อวัยวะ	จำนวน (ราย)
ไต	973
ตับ	25
หัวใจและปอด	59
จำนวนผู้ป่วยที่ร้อรับอวัยวะ	1,057

หมายเหตุ : การรับบริจาคอวัยวะของคุณร้อรับบริจาคอวัยวะสภากาชาดไทย
ตั้งแต่วันที่ 1 กุมภาพันธ์ – 30 พฤศจิกายน 2541

จากข้อมูลที่กล่าวมาในเบื้องต้น จะเห็นได้ว่าประเด็นสำคัญซึ่งจะทำให้การผ่าตัดเปลี่ยนอวัยวะปรากฏให้เห็นเป็นจำนวนน้อยนั้น ไม่ใช่สาเหตุจากการขาดความรู้ ความสามารถของแพทย์ หรือขาดเทคโนโลยีแต่ประการใด น่าจะมีสาเหตุมาจากปัญหาการขาดแคลนอวัยวะที่จะนำมาปลูกถ่ายเป็นประการสำคัญ และผลจากการขาดแคลนอวัยวะดังกล่าว ประกอบกับสัญชาติญาณของมนุษย์ต้องการความอยู่รอดและปกป้องตนเอง จึงต้องพยายามทุกวิถีทางเพื่อให้ได้อวัยวะเหล่านั้นมาช่วยเหลือชีวิตตนเอง จึงเป็นสาเหตุให้เกิดปัญหาการค้าอวัยวะมนุษย์ ซึ่งเป็นอาชญากรรมที่มีการกระทำในระดับประเทศและระหว่างประเทศ ปัญหาการค้าอวัยวะได้ทวีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อย ๆ จนก่อให้เกิดผลที่ตามมาคือ แนวโน้มของการซื้อ - ขายอวัยวะ ทั้งที่เป็นไปอย่างเปิดเผยหรือปกปิดซ่อนเร้น

จากหนังสือพิมพ์สยามรัฐ ฉบับวันที่ 12 ตุลาคม 2541 หน้า 1,9 ได้รายงานถึงสถาบันการศึกษาด้านอาชญาวิทยาของประเทศออสเตรเลีย รายงานว่าประเทศออสเตรเลียขาดแคลนผู้บริจาคอวัยวะอย่างมาก ซึ่งส่งผลให้ชาวออสเตรเลียต้องเดินทางไปต่างประเทศเพื่อหาซื้ออวัยวะมนุษย์ตามตลาดมืด พร้อมกันนี้สถาบันการศึกษาด้านอาชญาวิทยายังเรียกร้องให้ทางรัฐบาลออสเตรเลียสั่งห้ามการเดินทางของชาวออสเตรเลียที่เดินทางไปแลกเปลี่ยนอวัยวะโดยผิดกฎหมาย นอกจากนี้ทางสถาบันการศึกษาด้านอาชญาวิทยายังระบุอีกว่าการขาดแคลนผู้บริจาคอวัยวะทั่วโลก อาจเป็นแรงกดดันให้มีการซื้อ-ขายอวัยวะ แต่ทั้งนี้การซื้อขายอวัยวะเพื่อใช้ในการผ่าตัดถือเป็นเรื่องผิดกฎหมายของประเทศออสเตรเลีย ในขณะที่ต่างประเทศมีการรายงานว่ามี การซื้อขายอวัยวะกันอย่างกว้างขวาง เช่น ประเทศจีน อียิปต์ ตุรกี และอิตาลี โดยจีนเป็นตลาดมืดค้าอวัยวะมนุษย์ที่ใหญ่ที่สุดในโลก โดยมีประเทศ อียิปต์ ตุรกี อิตาลีเป็นแหล่งค้าอวัยวะที่มีขนาดใหญ่รองลงมา อย่างไรก็ตามอัตราส่วนผู้บริจาคอวัยวะในประเทศออสเตรเลียยังคงอยู่ในระดับต่ำ โดยประชากรทุก ๆ 1 ล้านคน จะมีผู้บริจาคอวัยวะเพียง 10.3 % เท่านั้น ซึ่งนางอาแมนดา แวนสโตน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมของออสเตรเลีย กล่าวว่า

จะนำเรื่องดังกล่าวนี้ไปปรึกษากับเจ้าหน้าที่กระทรวงยุติธรรม ถึงแม้ว่ายังไม่พบหลักฐานว่าชาวออสเตรเลียเดินทางไปเปลี่ยนอวัยวะที่ต่างประเทศแต่เชื่อว่าเหตุการณ์นี้เกิดขึ้นจริง

ปัญหาการซื้อขายอวัยวะจึงอาจเปรียบเสมือนภาวะของคลื่นใต้น้ำที่มีความรุนแรงในลักษณะแอบแฝงและนับวันจะทวีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งหากไม่พิจารณากันให้อย่างถ่องแท้ บุคคลทั่วไปจะมองว่าปัญหานี้เป็นเพียงปัญหาเฉพาะของบุคคลเพียงบางกลุ่มเท่านั้น แต่ในความเป็นจริงแล้วปัญหาการซื้อขายอวัยวะนี้ได้สร้างปัญหาอื่น ๆ อันส่งผลกระทบต่อสังคมส่วนรวมติดตามมาอีกมากมาย นับตั้งแต่ปัญหาการลักพาตัวบุคคล ปัญหาการทำร้ายร่างกายหรือการฆาตกรรมเพื่อขโมยอวัยวะหรือแม้กระทั่งปัญหาความขัดแย้งในด้านความคิดเห็นซึ่งกำลังเป็นที่ถกเถียงกันอยู่ทั้งในเชิงศีลธรรมและจริยธรรม ยิ่งไปกว่านั้น ปัญหาการซื้อขายอวัยวะยังสะท้อนให้เห็นถึงความผิดพลาดทางเศรษฐกิจ ความด้อยและไร้ซึ่งประสิทธิภาพของการจัดสวัสดิการสังคมของประเทศ อันส่งผลให้มีเหตุการณ์อย่างกรณีของการขายอวัยวะกันอย่างเปิดเผย ซึ่งมักเป็นชาวให้ทราบกันขึ้นมาเนื่องจากผู้ขายมีความจำเป็นทางเศรษฐกิจจนถึงกับต้องมีการประกาศขายอวัยวะที่สามารถแบ่งได้โดยไม่เป็นอันตรายต่อชีวิต เช่น ไต กระดูกซี่โครง ผิวหนัง ดวงตาหนึ่งข้าง ฯลฯ เพื่อแลกกับปัจจัยหรือเงินเป็นการตอบแทน

สำหรับในประเทศไทยก็มีการค้าอวัยวะมนุษย์เกิดขึ้นเช่นกัน เช่นในกรณีตัวอย่าง จากหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ฉบับวันที่ 31 กรกฎาคม 2544 นายอรรถพล พร้อมพิสุทธิ อายุ 36 ปี อดีตผู้จัดการหมู่บ้านจัดสรร ร้องเรียนว่าถูกเจ้าของบริษัทหรรษาการโยธา จำกัด ซึ่งเป็นเจ้านายเก่าปลอมลายเซ็นตัดค่าประกันเงินกู้กับธนาคารกรุงไทย จำกัด ต่อมาธนาคารยื่นฟ้องให้ตกเป็นจำเลยร่วมรับผิดชอบในฐานะเป็นผู้ค้ำประกันขอใช้เงินกู้ทั้งเงินต้นและดอกเบี้ย รวม 152 ล้านบาท ซึ่งทำให้ต้องประกาศขายไตเพื่อแลกเงินที่จะนำมาสู้คดี ซึ่งนายสัก กอแสงเรือง นายกสภาทนายความแห่งประเทศไทย ให้ความเห็นว่า ผู้ต้องการขายอวัยวะของตนเองเป็นบุคคลที่กำลังตกอยู่ในฐานะลำบากเดือดร้อน ไม่มีหนทางอื่นแล้วจึงยอมขายอวัยวะในร่างกายเพื่อความจำเป็น ซึ่งในประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายใดห้ามโดยตรง แต่เป็นเรื่องที่ผิดศีลธรรมของสังคมเท่านั้น

ปัจจุบันประเทศไทยแม้จะมีเพียงมาตรฐานทางวิชาชีพที่ควบคุมการปลูกถ่ายอวัยวะ เช่น ข้อบังคับแพทยสภาว่าด้วยการรักษาจริยธรรมแห่งวิชาชีพ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2538 เป็นต้น เมื่อมีปัญหาในเรื่องการซื้อขายอวัยวะเพื่อการปลูกถ่ายขึ้นมากก็ต้องนำบทบัญญัติทั้งในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และประมวลกฎหมายอาญามาเทียบเคียงปรับใช้ไปก่อน ทั้งนี้จึงอาจทำให้เกิดปัญหาความไม่ชัดเจน แนนอนของการตีความหรือการกำหนดโทษใด ๆ เพราะ เจตนารมณ์ของกฎหมายดังกล่าวไม่ได้บัญญัติเพื่อป้องกันและปราบปรามการค้าอวัยวะมนุษย์เพื่อการปลูกถ่ายโดยตรง จากสภาพปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น มาตรการของกฎหมายที่

ใช้บังคับในปัจจุบันยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอในการบังคับและปราบปรามการประกอบธุรกิจดังกล่าว เนื่องจากยังไม่มีกฎหมายใดโดยตรงที่กำหนดความผิดและลงโทษบุคคลที่ประกอบธุรกิจการค้าอวัยวะมนุษย์ จึงทำให้มีการลักลอบค้าอวัยวะมนุษย์เกิดขึ้นเสมอ

ดังนั้นการกำหนดมาตรการทางกฎหมายขึ้นมาโดยเฉพาะ เพื่อป้องกันและปราบปรามการประกอบธุรกิจการค้าอวัยวะมนุษย์ ทั้งนี้โดยศึกษาจากกฎหมายของต่างประเทศที่ใช้บังคับอยู่ เพื่อนำมาพิจารณาหาแนวทางที่เหมาะสมในการนำมาบัญญัติเป็นกฎหมายไทยต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงลักษณะทั่วไป แนวความคิดและทฤษฎีรวมทั้งผลกระทบของการค้าอวัยวะมนุษย์เพื่อการปลูกถ่าย
2. เพื่อศึกษาถึงปัญหาและอุปสรรคในการป้องกันและปราบปรามการค้าอวัยวะมนุษย์เพื่อการปลูกถ่าย
3. เพื่อศึกษาถึงปัญหาและข้อจำกัดของตัวบทกฎหมายที่ใช้ในการป้องกันและปราบปรามการค้าอวัยวะมนุษย์เพื่อการปลูกถ่ายในต่างประเทศ
4. เพื่อศึกษาถึงมาตรการทางกฎหมายที่เหมาะสมแก่การที่จะนำมาใช้ในการป้องกันและปราบปรามการค้าอวัยวะมนุษย์เพื่อการปลูกถ่ายในประเทศไทย

1.3 สมมติฐานของการวิจัย

เนื่องจากปัจจุบันการบริจาคอวัยวะของมนุษย์อยู่ในระดับที่ไม่เพียงพอต่อความต้องการของผู้ป่วย จึงเกิดการค้าอวัยวะมนุษย์ขึ้นมาซึ่งนับวันจะเพิ่มมากขึ้นและราคาซื้อขายอวัยวะอย่างไม่ถูกต้องก็มีมูลค่าสูงมาก โดยภาพรวมที่ปรากฏขึ้นในสังคมไทยขณะนี้พบว่ามีทั้งการซื้อขายอวัยวะที่กระทำอย่างเปิดเผยและอย่างลับ ๆ จนอาจกล่าวได้ว่า สภาพการซื้อขายชิ้นส่วนอวัยวะมนุษย์ในขณะนี้กำลังกลายเป็นปัญหาสำคัญที่ก่อตัวขึ้นภายในสังคมไทย และในภาวะการณ์ปัจจุบันยังไม่มีกฎหมายใดกำหนดความผิดดังกล่าวไว้โดยตรง ดังนั้นหากได้มีการนำมาตรการทางกฎหมายมาใช้ในการกำหนดความผิดและลงโทษบุคคลที่ค้าอวัยวะมนุษย์ ทั้งนี้โดยศึกษาถึงกฎหมายของต่างประเทศเป็นแนวทาง น่าจะเป็นการทำให้การป้องกันและปราบปรามการค้าอวัยวะมนุษย์มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยในเรื่องนี้มีขอบเขตของเนื้อหาครอบคลุมเฉพาะการศึกษา

1. ศึกษาถึงลักษณะของการค้าอวัยวะมนุษย์เพื่อการปลูกถ่าย
 2. ศึกษาถึงตัวบทกฎหมายของประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับการค้าอวัยวะมนุษย์เพื่อการปลูกถ่าย โดยวิเคราะห์ถึงปัญหาและอุปสรรคในการป้องกันและปราบปรามการกระทำดังกล่าว

3. ศึกษาถึงมาตรการทางกฎหมายของต่างประเทศที่ใช้ในการป้องกันและปราบปรามในการค้าอวัยวะมนุษย์เพื่อการปลูกถ่าย โดยวิเคราะห์ถึงความเป็นไปได้และความเหมาะสมในการนำมาเป็นแนวทางในการบัญญัติกฎหมายไทยในอนาคต

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงลักษณะทั่วไป แนวความคิดและทฤษฎีรวมทั้งผลกระทบของการค้าอวัยวะมนุษย์เพื่อการปลูกถ่าย

2. ทำให้ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคในการป้องกันและปราบปรามการค้าอวัยวะมนุษย์เพื่อการปลูกถ่าย

3. ทำให้ทราบถึงมาตรการทางกฎหมายที่ใช้ในการป้องกันและปราบปรามการค้าอวัยวะมนุษย์เพื่อการปลูกถ่ายในต่างประเทศ

4. ทำให้ทราบถึงมาตรการทางกฎหมายที่เหมาะสมแก่การที่จะนำมาใช้ในการป้องกันและปราบปรามการค้าอวัยวะมนุษย์เพื่อการปลูกถ่ายในประเทศไทย

5. สามารถนำข้อสรุปและผลที่ได้รับจากการศึกษาครั้งนี้ไปใช้เป็นข้อพิจารณาหรือเป็นแนวทางการบัญญัติกฎหมายในการป้องกันและปราบปรามการค้าอวัยวะมนุษย์เพื่อการปลูกถ่ายของประเทศไทยให้มีความสมบูรณ์และสอดคล้องกับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน

1.6 วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยค้นคว้าจากเอกสารภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ อาทิเช่น ตัวบทกฎหมาย ตำรา หนังสือ วารสาร บทความ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อรวบรวมข้อมูลมาวิเคราะห์และหามาตรการทางกฎหมายที่จะนำมาใช้ในการป้องกันการค้าอวัยวะมนุษย์เพื่อการปลูกถ่ายต่อไป